

PWYLLGOR	PWYLLGOR CRAFFU GWASANAETHAU
DYDDIAD	30/01/18
TEITL	ADRODDIAD YMCHWILIAD GOFALWYR DI-DÂL Dolen i'r adroddiad:- <u>https://democratiaeth.cyngor.gwynedd.gov.uk/ieli/stdocuments.aspx?cid=131&mid=1711&ver=4&</u> (Eitem 7)
AELOD CABINET	Y CYNGHORYDD W GARETH ROBERTS

Cyflwyniad a chyd-destun

1. Testun yr ymchwiliad oedd gweld pa fath o gefnogaeth sydd ar gael i ofalwyr di-dâl yng Ngwynedd. Mae'n amlwg bod y Cyngor, y Bwrdd Iechyd a'r mudiadau Trydydd Sector, sy'n weithredol yn y maes yma'n llwyddo i gefnogi gofalwyr di-dâl yng Ngwynedd, ond bod pwysau cynyddol ar y gwasanaethau. Mae'r arbedion a thoriadau wedi cael effaith ar y gallu i gynnal gwasanaethu atalio allweddol a'r lefel o wasanaethau sy'n ddisgwyliedig gan ofalwyr.

Ein Gweledigaeth i Wynedd

2. Gweledigaeth dros ofalwyr yng Ngwynedd yw cymdeithas sydd yn adnabod, gwerthfawrogi a chefnogi gofalwyr di-dâl.
3. Mae Cyngor Gwynedd wedi ymrwymo, ynghyd â'i bartneriaid i ddatblygu a gweithredu gwasanaethau a fydd yn gwella cefnogaeth i ofalwyr yng Ngwynedd.
4. Mae gweledigaeth Gwynedd i'r dyfodol yn canolbwyntio ar gamu ymlaen a galluogi i annog cefnogaeth i'r unigolyn yn ei gymuned. Golyga hyn bod y cymorth gan y gwasanaethau cymdeithasol wedi ei ddylunio i helpu dinasyddion i ganolbwyntio ar eu cryfderau a beth y medrant ei gyflawni ar eu pennau eu hunain neu gyda chymorth eu teuluoedd a chymdogion.

Proses yr adolygiad

5. Cynhaliwyd pum cyfarfod o'r Ymchwiliad Craffu er mwyn casglu tystiolaeth gan gynrychiolwyr y Sector Cyhoeddus a'r Trydydd Sector, ac fe gyflwynwyd tystiolaeth ysgrifenedig gan rai sefydliadau yn ogystal.

6. Ystyriwyd sylwadau gan rai aelodau a oedd wedi'u datgan wrthynt gan unigolion yn y gymuned am eu profiadau hwy o fod yn ofalwyr ac am y gefnogaeth a gafwyd can y gwasanaethau.
7. Rhoddwyd ystyriaeth i adroddiadau perfformiad a mesuryddion a dogfennau a ddefnyddir gan y Gwasanaethau Oedolion, Plant ac Iechyd i adnabod a chofnodi'r wybodaeth am ofalwyr.
8. Edrychwyd ar wefannau'r Cyngor a sefydliadau Trydydd Sector o safbwynt gofalwyr hŷn ac ifanc ynghyd â chyhoeddiadau.
9. Roedd yn amserol iawn bod Gwasanaeth Cefnogi Gofalwyr y Cyngor wedi cynnal holiadur a ddosbarthwyd i dros fil o ofalwyr yn ystod mis Medi 2016 a bod y dadansoddiad o'r canlyniadau ar gael ym mis Chwefror 2017. Roedd hyn yn rhoi darlun dai i aelodau'r ymchwiliad o farn defnyddwyr gwasanaeth.

Crynodeb o'r Prif Ganfyddiadau

10. Isod, ceir crynodeb bras o ganfyddiadau allweddol yr ymchwiliad:-
 - *Mae deall arwyddocâd adnabod pwy sy'n ofalwr yn hanfodol. Un o'r nodweddion am ofalwyr yw nad yw nifer ohonynt yn galw eu hunain yn ofalwyr. Dylid nodi bod sefyllfa gofalu yn unigryw i bob gofalwr, a bod diffyg cefnogaeth yn gallu cael effaith ddrwg iawn ar iechyd gofalwyr a'u gallu i ofalu.*
 - *Gwelir bod gwahaniaeth arwyddocaol rhwng ardaloedd Bangor a De Meirionnydd yn gyffredinol ac yn fwy sylweddol rhwng wardiau/LSOAs penodol. Yn ogystal, mae'n ymddangos o'r wybodaeth a ddaeth i law ac o'r trafodaethau gyda swyddogion ac ymarferwyr yn y Grwpiau Ffocws nad oes gan y Cyngor wybodaeth ddibynadwy ynglŷn â nifer gofalwyr sy'n byw yn y Sir. Heb wybod maint yr angen, nid oes bosibl ei ddiwallu.*
 - *Nid oedd yn glir i'r aelodau pam bod y mesurydd o asesiadau gofalwyr yn parhau i berfformio'n wael yng Ngwynedd, ond mae rhai rhesymau posibl: mae'r data yn cael ei gasglu a'i gofnodi'n wahanol ar draws Cymru; er bod asesiadau'n cael eu cynnal, nid ydynt yn cael eu cofnodi; mae'r swyddogion yn blaenoriaethu gwaith arall pwysicaf; prinder amser gan swyddogion i gofnodi; diffyg eglurder am y drefn a dulliau cofnodi e.e. bod asesiadau Gwynedd yn fwy trylwyr ac yn cymryd hirach na rhai siroedd eraill.*

- *Nodwyd bod darpariaeth gynhwysfawr o wybodaeth i ofalwyr ar ffurf electronig ac ar bapur. Yn ogystal, fe wnaed sylwadau bod casglu, rhannu a diweddaru gwybodaeth am ddigwyddiadau mwy lleol fel gweithgaredd clybiau a chymdeithasau'n gallu bod yn hynod werthfawr i ofalwyr a'r rhai maent yn gofalu amdanynt, ond bod cyflawni hyn yn effeithiol yn anodd. Mae tystiolaeth glir bod y mwyafrif o ofalwyr wedi cael y wybodaeth fwyaf defnyddiol gan berson arall. Mae cael yr wybodaeth iawn ar yr amser iawn yn hanfodol i lesiant gofalwyr, ond un o'r anawsterau o safbwynt rhannu gwybodaeth gyda gofalwyr yw nad ydi gofalwyr yn aml yn adnabod eu hunain fel gofalwyr.*
 - *Mae'n rhaid ystyried yr angen i ofalwyr gael seibiant yn rheolaidd; mae hyn yn hanfodol er mwyn i ofalwr fedru cynnal ei iechyd a llesiant ei hunan ac er mwyn iddo/iddi gael bywyd tu allan i'w rôl gofalu. Gall cyfnod ysbaid fod yn ychydig oriau, ddiwrnodau neu wythnosau, a gall gael ei ddarparu gan wasanaethau statudol, trydydd sector, ffrindiau a theuluoedd. Darperir amrywiaeth o gyfnodau ysbaid yng Ngwynedd, ond, er bod y cyfleoedd ysbaid a gynigir yn bwysig a gwerthfawr iawn, mae nifer o broblemau: prinder ariannol gan y sector statudol; y person sy'n derbyn y gofal yn amharod i ryddhau'r gofalwr; prinder gweithwyr gofal yn arbennig ym Meirionnydd; prinder siaradwyr Cymraeg; diffyg hyblygrwydd ar fyr rybudd; prinder arbennig o ran rhyddhau gofalwyr sy'n cefnogi pobl efo dementia a phroblemau iechyd meddwl.*
 - *Roedd aelodau'r ymchwiliad yn bryderus y gallai'r Cyngor fod yn creu problemau ariannol difrifol i'r dyfodol drwy beidio buddsoddi'n strategol mewn gwaith ataliol ym maes gofalwyr. Awgrymwyd bod angen edrych yn fanylach a gwneud asesiad ystyrlon o effaith lleihau cyllidebau ym maes gofalwyr di-dâl o safbwynt cynnydd mewn gwariant i'r Cyngor yn ogystal â'r effaith ar ofalwyr.*
11. Cyflwynwyd yr Adroddiad Ymchwiliad Craffu Gofalwyr Di-dâl i gyfarfod y Pwyllgor Craffu ar 17eg Mawrth 2017. Derbyniwyd a chymeradwywyd yr argymhellion cyfan ond gofynnwyd i'r Aelodau Cabinet roi blaenoriaeth i ddatblygu Argymhelliad 4, Argymhelliad 6 ac Argymhelliad 8. Penderfynwyd hefyd cadw golwg ar ddatblygiadau'r argymhellion.
12. Darperir argymhellion yr Ymchwiliad a diweddariad arnynt yn y tabl isod.

Argymhellion a Chynllun Gweithredu'r Ymchwiliad

	Argymhelliad	Diweddariad ar ymateb Cyngor Gwynedd
1.	<i>Adnabod Gofalwyr – bod yr Aelod Cabinet yn comisiynu gwaith manwl gyda'n partneriaid i gytuno sut i</i>	Un o'r amcanion Strategaeth Partneriaeth Gofalwyr Gwynedd a Môn yw gwella adnabyddiaeth o ofalwyr cudd o bob oed

	<i>adnabod a chofnodi gofalwyr 'cudd' yng Ngwynedd.</i>	drwy eu hadnabod eu hunain fel gofalwyr. Rydym wedi dechrau gweithio gyda'n partneriaid yn iechyd a'r trydydd sector i godi adnabyddiaeth o ofalwyr mewn meddygfeydd a fferyllfeydd. Bydd Gofalwyr Cymru yn penodi swyddog yn y Gogledd gyda dyletswydd hybu adnabyddiaeth gofalwyr cudd drwy weithio gyda gwirfoddolwyr – swydd 3 blynedd. Cytunodd cyfarfod rhanbarthol ddechrau mis Rhagfyr 2017 bod angen ystyried profiad gofalwyr cyn cyrraedd gwasanaethau gofalwyr ac ar adegau allweddol. Oherwydd hynny bwriedir gwneud gwaith i fapio taith gofalwyr yng ngwahanol siroedd y gogledd. Penderfynwyd edrych ar sut yr ydym yn cofnodi faint o ofalwyr sy'n cael gwasanaeth gennym yng Nghyngor Gwynedd, boed yn asesiad 'Beth sy'n bwysig' neu yn wasanaeth Gwybodaeth, Cyngor a Chymorth (IAA).
2.	<i>Asesiadau a Chofnodi - bod yr Aelod Cabinet yn cynnal gwaith gyda'n partneriaid mewn gofal ar draws y Gogledd i gysoni dulliau cynnal asesiadau a chofnodi.</i>	Mae gwaith hwn yn rhan o waith y Rheolwr Busnes Rhanbarthol – Gofalwyr. Mae'r mater yn cael ei godi hefyd mewn cyfarfodydd Grŵp Strategol Gofalwyr Gogledd Cymru (NWCSG) Mae'r diffyg presennol mewn cysondeb dulliau cynnal asesiadau a chofnodi a hefyd gwahaniaethau am beth sydd yn cyfri fel asesiad wedi cael ei amlygu yn y papurau briffio 'Tracio'r Ddeddf' gyda ffigurau wedi eu seilio ar ddiffiniadau gwahanol pob awdurdod. Cytunwyd yn rhanbarthol bod angen i'r asesiad gofalwyr ganolbwyntio ar y sgwrs ynglŷn â beth sydd o bwys i'r gofalwr, a phwysig hefyd fod yn cael cyfle am sgwrs ar ei ben ei hun gyda'r asesydd. Mae'n pryderu bod rhai gofalwyr dal i feddwl fod 'Asesiad Gofalwr' yn asesu eu gallu i ofalu ac ansawdd eu gofal. Penderfynwyd adolygu sut mae anghenion gofalwyr yn cael eu hasesu o fewn y Cyngor. Mae angen canllaw newydd i staff yn sgil y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014.

3.	<i>Adborth gan Ofalwyr – bod yr Aelod Cabinet yn defnyddio'r wybodaeth yn yr holiaduron a dderbyniwyd gan ofalwyr i adnabod cryfderau, gwendidau, rhwystrau a chyfleoedd i wella.</i>	Mae adborth gan ofalwyr yn yr holiaduron wedi cael ei gynnwys yn Strategaeth Partneriaeth Gofalwyr Gwynedd a Môn (a'r cynllun gweithredu) ac yn llywio'r gwaith presennol y Swyddog Cefnogi Gofalwyr Oedolion a Phlant. Anfonwyd holiadur arall at 500 o ofalwyr (drwy gydweithio gyda Gwasanaeth Cynnal Gofalwyr) i gael ei ddychwelyd erbyn canol mis Rhagfyr. Bydd modd cael data o'r holiaduron hyn erbyn diwedd mis Ionawr 2018. Mae gan Is-grŵp Gwynedd Cynllun Gweithredu'r Strategaeth Gofalwyr Gwynedd a Môn ddau aelod sy'n ofalwyr. Anfonir holiadur at ofalwyr pobl â phroblemau iechyd meddwl ddechrau Ionawr 2018.
4.	<i>Gwybodaeth a Chynghori</i> <i>• Datblygu trefniadau Gwybodaeth, Cyngor ac Asesu (Information, Advice and Assessment - IAA) cydlynu ar draws y sir ar fyrder</i> <i>• Codi ymwybyddiaeth Aelodau, swyddogion a staff rheng flaen y Cyngor am wasanaethau cefnogol i ofalwyr</i> <i>• Fferyllwyr i rannu taflen gofalwyr wrth ddosbarthu ffisig</i> <i>• Meddygfeydd i rannu taflenni wrth roi presgripsiwn</i> <i>• Ysgolion i rannu taflenni i ddisgyblion.</i>	Mae gwaith yn mynd rhagddo i ddatblygu trefniadau Gwybodaeth, Cyngor a Chymorth (IAA). Er mwyn sicrhau gwasanaeth IAA cynhwysfawr ac effeithiol mae nifer o agweddau gwahanol yn derbyn sylw. Mae newidiadau ar y gweill o ran creu 'drws ffrynt' i wasanaethau ar lefel lleol, sy'n manteisio ar y cydleoli gyda'r Bwrdd Iechyd, yn ogystal â threialu rôl y 3ydd Sector (Cysylltydd Cymunedol) o fewn y Timau Adnoddau Cymunedol. Pwrpas rôl y Cysylltydd Cymunedol yw cyfoethogi dealltwriaeth aelodau o'r tîm ynglŷn â'r cyfleoedd sy'n bodoli o fewn cymunedau, yn ogystal hefyd a sbarduno gweithgarwch cymunedol sy'n hybu llesiant trigolion. Fel rhan o hyn hefyd, mae opsiynau yn cael eu trafod o ran treialu ffyrdd fyddai'n cynnig cyfleoedd i drigolion gael sgysiaau ataliol eu natur mewn llefydd hwylus, gweledol a lleol. Mae gwaith yn mynd rhagddo hefyd o ran sicrhau fod ein 'gwybodaeth', sydd wrth gwrs yn helpu pobl helpu eu hunain, yn

		cael ei gyflwyno yn y llefydd mwyaf priodol ac yn y modd mwyaf effeithiol. • Penderfynwyd trefnu hyfforddiant i staff ar gyfer codi ymwybyddiaeth o anghenion gofalwyr a phwysigrwydd rhoi cefnogaeth gynnar i ofalwyr fel modd o wneud gwaith ataliol yng nghyd-destun sefydlu'r gwasanaeth IAA. Hyn yn fodd o newid diwylliant y gweithlu wrth gwrdd â'u cyfrifoldeb newydd tuag at ofalwyr. • Hefyd, mae angen codi ymwybyddiaeth o waith Partneriaeth Gofalwyr Gwynedd a Môn ac adrodd i'r Tîm Rheoli Oedolion a Phlant yn achlysurol. • Dal angen datblygu'r gwaith yn y maes hwn ond mae canllaw i gefnogi staff sy'n gofalu a chanllaw i helpu rheolwyr gefnogi'r aelodau staff hyn ar gael. Gofynnwyd i Adran Cefnogaeth Gorfforaethol eu gosod ar fewnwyd y Cyngor • Mae'r Swyddog Cefnogi Gofalwyr yn cydweithio efo Swyddog Ymgysylltu BIPBC am sut i rannu taflen gofalwyr drwy'r fferyllfeydd • Mae rhai o feddygfeydd yng Ngwynedd wedi dechrau rhannu taflenni wrth roi presgripsiwn; mae'r gwaith hwn yn digwydd fel rhan o job Hwylusydd Meddygfeydd MT Gwasanaeth Cynnal Gofalwyr. Mae'r daflen yn rhoi gwybodaeth am Gynnal Gofalwyr h.y. cefnogaeth sydd ar gael i ofalwyr yn y gymuned (sydd yn cyd-fynd gydag amcanion Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014. • Mae gwaith arloesol gydag ysgolion a gofalwyr ifanc wedi dechrau dan ambarél yr Ymddiriedolaeth Gofalwyr, gyda chynllun peilot sy'n cynnwys ysgol uwchradd yng Ngwynedd. Mae is-grŵp gofalwyr ifanc rhanbarthol yn trafod sut i adeiladu ar y gwaith hwn
--	--	--

		(mae Gwynedd yn aelod o'r is-grŵp)
5.	Ysbaid <i>Cynnal arolwg manwl i weld faint o ddiffyg cyfleoedd ysbaid sydd yn bodoli</i> <i>Llunio polisi i gefnogi cyflogai'r Cyngor sy'n ofalwyr gyda chyfnodau ysbaid</i>	Mae'r Cyngor wedi derbyn grant ysbaid ychwanegol ar gyfer gofalwyr am y flwyddyn 2017-18. O'i herwydd bydd cyfleoedd a chefnogaeth i dderbyn egwyl o ofalu ar gyfer gofalwyr ifanc, rhieni gofalwyr a gofalwyr oedolion. Mae'r grant wedi cael eu rhannu rhwng gwasanaeth anabledd dysgu, Derwen, Gweithredu dros Blant (Prosiect Gofalwyr Ifanc Gwynedd), Age Cymru Gwynedd a Môn, Gwasanaeth Cynnal Gofalwyr ac Ymddiriedolaeth Gofalwyr Gogledd Cymru Gofal Croesffyrdd. O ran y maes anabledd corff a phobl hŷn: - Mae'r gwasanaethau cefnogol i ofalwyr wedi bod yn draddodiadol iawn yn y gorffennol - Mae gwlâu ysbaid wedi eu hadnabod yng nghartrefi preswyl y Cyngor ynghyd â gwlâu arbenigol dementia mewn rhai cartrefi sydd yn adnodd gwerthfawr iawn. Yn draddodiadol rydym wedi bod yn cynnig gwasanaeth eistedd a chyfleon gofal dydd i roi seibiant i ofalwyr - Ein gweledigaeth i'r dyfodol yw canolbwyntio ar y sgysiau cychwynnol pwysig gydag unigolion a'r rhai sydd yn gofalu amdanynt er mwyn dod i wir wraidd beth sy'n bwysig iddynt, a chydweithio gyda'r unigolion, gofalwyr a'u cymunedau i ddod o hyd i ddatrysiadau sydd yn cwrdd â'u hamcanion personol. Mae hyn yn rhoi rhyddid i fod yn fwy creadigol yn y modd gellir cefnogi unigolion a'u gofalwyr. Mae gwasanaeth anableddau dysgu wedi sgopio anghenion ysbaid AD ac wedi penderfynu ar y camau canlynol: - Creu uned gofal ysbaid newydd yn Tan y Marian - Dad gomisiynu trefniadau gofal ysbaid presennol erbyn Mawrth 2018 - Bydd gan fframwaith newydd gofal

		ysbaid oedolion AD ddewislen o opsiynau o wasanaethau ar gyfer anghenion gwahanol ar gael ar draws y sir. • Wedi cael adborth gan rieni gofalwyr eu bod yn hapus gyda datblygiad yr adnodd preswyl yn Hafod Lon, er nad yw wedi agor eto. Nodir bod diffyg o ddarpariaeth gofal, yn arbennig mewn rhai ardaloedd, yn achosi her wrth geisio darparu gofal ysbaid. Mae llunio polisi Cyngor Gwynedd i gefnogi cyflogai sy'n ofalwyr yn un o bwyntiau gweithredu ar gynllun gweithredu'r Strategaeth Gofalwyr Partneriaeth Gwynedd a Môn. Gwnaethpwyd cyhoeddiad gan Lywodraeth Cymru y bydd y swm o £114,000 yn cael ei gyfrannu i'r RSG yn barhaol. O sicrhau bod y swm yma yn cael ei warchod ar gyfer y maes gofalwyr, yn arbennig yr elfen ysbaid, byddwn yn ystyried sut i weinyddu a gweithredu'r gyllideb yma ar draws yr adran Oedolion a Phlant.
6.	<i>Effaith Arbedion a Thoriadau - bod yr Aelod Cabinet yn cynnal asesiad manwl o effaith y lleihad mewn gwariant ar wasanaethau cefnogol i ofalwyr di-dâl/pobl sy'n edrych ar ôl rhywun.</i>	Mae'r gwasanaethau AD (a amlinellir yn uchod dan 5) yn mynd i gynnig gwerth gorau. O ganlyniad i'r toriad ariannol a wnaethpwyd i Wasanaeth Cynnal Gofalwyr, roedd rhaid ail-strwythuro'r mudiad i ymateb i'r toriad hwn. Effaith hyn yw bod mwy o ofalwyr yn gorfod disgwyl am rai o'u gwasanaethau megis galwadau cartref. Mae hyn yn bryder iddynt gan fod gofyn i'w swyddogion bellach flaenoriaethu gofalwyr yn ôl anghenion (h.y. sefyllfaoedd mwyaf dyrys yn cael blaenoriaeth). Yn ogystal â hyn, mae gwasanaethau statudol a gwasanaethau eraill wedi torri cefnogaeth; gyda nifer o ofalwyr yn disgwyl am amseroedd annerbyniol i gael cyswllt a dim gwasanaethau ar gael mewn rhai ardaloedd wedi cyswllt. O ganlyniad, rydant yn ceisio ymateb i alw uwch am gefnogaeth gyda llai o adnoddau. Wrth ystyried fod Cyngor

		Gwynedd wedi torri arian ar adeg ble mae'r gofyn yn uwch nac erioed, teimlant fod y lleihad mewn gwariant yn mynd yn groes i'r ddeddf newydd yn ogystal ag anghenion gofalwyr. Mae problem recriwtio gweithwyr gofal wedi gwaethygu yn yr amser ariannol anodd, gan gynnwys cynnydd yn nifer o staff dros dro.
7.	<i>Trydydd Sector a Busnesau Cymunedol - cynllunio'r gwasanaethau craidd ac ataliol gyda'r Trydydd Sector a Busnesau Cymunedol.</i>	Mae Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant yn rhoi arian craidd at y mudiadau canlynol: Gwasanaeth Cynnal Gofalwyr, Age Cymru Gwynedd a Môn, Canolfan Lôn Abaty, Cymdeithas y Byddar, CAB, Tan y Maen, NWAA, Felin Fach, Gofal a Thrwsio. Mae gan y mudiadau hyn rôl ataliol. Mae Cyngor Gwynedd yn defnyddio rhan sylweddol o grant ychwanegol gan Lywodraeth Cymru i ddarparu gofal ysbaid i ofalwyr a gofalwyr ifanc gan gomisiynu'r trydydd sector. Mewn gweithdy o bartneriaid rhanbarthol ddechrau mis Rhagfyr 2017, trafodwyd a chytunwyd bod angen cytundeb mwy manwl rhwng partneriaid ynglŷn â sut ddylai gwasanaethau yng Ngogledd Cymru edrych h.y. gwneud gwaith manylach ar y canlyniadau sydd eisoes wedi eu cytuno (ar gychwyn y gwaith rhanbarthol).
8.	<i>Iechyd Meddwl - bod yr Aelod Cabinet yn cynnal arolwg brys i asesu'r sefyllfa lawn.</i>	Daeth cytundeb gyda Hafal i ben ddiwedd mis Mawrth 2017. Ers 1af Ebrill mae dau weithiwr cefnogol (un sy'n seiliedig yn Hergest, Ysbyty Gwynedd ac un sy'n seiliedig ym Mlas Brith, Dolgellau). Bwriad yw gyrru holiadur at y gofalwyr am eu hadborth am y gwasanaeth mewnol newydd. Mae'r gweithwyr cymdeithasol yn gwneud yr asesiadau (sy'n cyd-fynd gyda gofynion y ddeddf newydd) ac mae wedi bod cynnydd sylweddol yn nifer o asesiadau a chwblhawyd ers mis Ebrill. Mae gweithwyr cefnogol yn darparu cefnogaeth un i un ac mae yno un grŵp gofalwyr yn Arfon. Mae holiadur, a anfonir ym mis Ionawr 2018, yn gofyn am farn gofalwyr iechyd meddwl

		am y gwasanaeth presennol a beth sydd yn bwysig iddynt fel cefnogaeth yn eu rôl fel gofalwr. Dylid gofalwyr o gleifion Hergest gael eu cefnogi gan Hafal (gwasanaeth a ariannir gan y bwrdd iechyd lleol). Rydym yn dalldad nad yw neb mewn swydd ar y funud ond mae BIPBC yn chwilio i mewn i'r sefyllfa er mwyn sicrhau bod rhywun yno i'r gofalwyr cyn gynted ag y bo modd. Problem yw diffyg o adnoddau cefnogol ymarferol i ofalwyr h.y. cyfle iddynt gael saib. Nid ond diffyg o ddarpariaeth gofal ysbaidd sydd yn ein rhwystro rhag darparu'r gefnogaeth hon ond hefyd agwedd y rhai sy'n derbyn y gofal h.y. eu bod yn gwrthod mynd i weithgareddau ayb.
9.	<i>laith Gymraeg</i>	Mae gan y Cyngor polisi iaith cryf ac rydym wedi ymrwymo â Mwy na Geiriau yn llwyr a'i weithredu yn ein gwaith gyda darparwyr. Yn anffodus, mae rhai o'n darparwyr yn cael trafferth recriwtio staff sy'n siarad yn Gymraeg, yn arbennig yn ne'r sir. Un rheswm am ddarfod y cytundeb gyda Hafal oedd eu methiant cyson i ddarparu gwasanaeth dwyieithog. Bellach mae gwasanaeth cefnogol sydd ar gael i ofalwyr pobl â phroblemau iechyd meddwl ar gael yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Casgliad

13. I gloi, rydym yn credu fod gwaith cadarnhaol wedi dechrau ar argymhellion yr ymchwiliad, ac mewn ymateb i Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, er bod llawer o waith dal angen ei wneud.
14. Rydym yn ymwybodol nad oedd data Gwynedd yn yr ail bapur briffio Gofalwyr Cymru ar Tracio'r Ddeddf yn adlewyrchu'n ffafriol arnom fel awdurdod ond cododd Rhwydwaith Gwella a Dysgu Swyddogion Gofalwyr (COLIN - *Carers Officers Learning and Information Network*) bryderon am y papur briffio cyntaf ym mis Mawrth. Cydnabu Gofalwyr Gymru cywirdeb y pwyntiau ond yn methu gweithredu arnynt wrth ddanfon yr ail gais am wybodaeth. Mae aelodau'r COLIN wedi cael sicrwydd gan Gyfarwyddwr

newydd Gofalwyr Cymru y bydd yn cysylltu gyda'r COLIN er mwyn sicrhau eu derbyn sylwadau' awdurdodau lleoli i sicrhau eu bod yn cynhyrchu trydydd papur briffio sydd yn dra hyddysg ac yn gytbwys. Felly hoffwn ofyn i Aelodau wrth ddarllen y papur briffio i ystyried cydnabyddiaeth uchod gan Ofalwyr Cymru bod angen gwella'u methodoleg.

15. Rydym yn sylweddoli nad oes modd i ni gefnogi gofalwyr heb gefnogaeth a chydweithio gyda'n partneriaid yn lechyd a'r Trydydd Sector. Dylai gwaith presennol a wneir gan y Rheolwr Busnes Rhanbarthol - Gofalwyr fydd o fudd mawr wrth gysoni gwasanaethau a chefnogaeth i ofalwyr dros y gogledd. Mae sawl prosiect moderneiddio ar y gweill, sy'n canolbwyntio ar gael canlyniadau cadarnhaol i ofalwyr a'r sawl yr ydynt yn eu cefnogi. Mae rhaid i ni barhau i wrando ar ofalwyr am beth sy'n bwysig iddynt ac wrth feddwl sut i ddarparu'r gefnogaeth am bwysigrwydd o gynnig gwasanaethau sy'n gynaliadwy a gwerth gorau mewn hinsawdd economeg anodd.